

Bijlage II

De ondergang van het walvisschip 'Schiedam'

Gemeentearchief Schiedam, Notarieel archief inv.nr. 107, p. 693

Notaris Isaac Penning Jr.

Attestatie in dato 6 augustus 1789

Op huijden den 6 Augustus 1789 compareerden voor mij Isaac Penning Junior Jan van Lijken, notaris bij den Hove van Holland geadmiteerd, binnen de stad Schiedam resideerende ter presentie van de nagenoemde getuijgen Pieter Bezemer, commandeur; Klaas van Schie, speksnijdersmaat; Philippus Hoeijenbos, harpoenier; Abraham van der Zee, boodsmann; Abraham Romeijn, boodsmansmaat; Harpert Voortman, Cornelis van Onselen, Jan Leenman, Leendert Visser en Cornelis Romeijn, matroosen, allen respectvelijk van opgamelde qualiteijten, laast gevaren hebbende op het schip genaamd Schiedam, gevoerd geweest bij voorgemelde Pieter Bezemer, zijnde de comp(aranten) van vereischten ouderdom, dewelke verklaarden ten behoeve van allen dengeenen wie zulks zoude mogen aangaan, dat hunlieder voorz(eide) schip Schiedam te Schiedam is gefictailleerd¹⁾ onder de directie van den Heer Eduard Jacob Penning en Comp(agnie) om naar Groenland ter walvischvangst te varen, zijnde geëquipeert geweest met zeven Chaloeppen en alles bemant met zeven en veertig koppen, en zijn alzoo in een zeer goeden, behoorlijken en bekwaamen staat zoo dezelve (reise – doorgehaald) als terugreise in de maand April van deezen jaare 1789 van deeze stede vertrokken zijn, gelijk zij onder het waijen van Zuid Oosten wind den 15 dito te Goeree zijn uitgeszeild, hebbende goed weer, en den 20 dito de Tregter passeerden²⁾ dat zij de reijze wijders met al hun vermogen hebben bevorderd en voortgezet tot den 2 Meij daaraan volgende, gisten doen op de breete van 74 graaden 16 minuten gekoomen zijn, zijnde de wind uit den Oosten en goed weer; schooten de lijnen in de sloepen, zagen den 5 dito wanneer zij op 76 ½ graad genaderd waaren de eersten walvisch, wanneer het sterk begon te vriezen zodat de zee vol Baaij ijs³⁾ raakte, en telden nog dertien scheepen, kwaamen den 7 dito tegens het West-ijs⁴⁾ dat vrij dicht scheen te leggen, laveerende zij voorts met een Noord Oosten wind en aanhoudende koelte bij de

¹⁾ Geravitailleerd

²⁾ De Tregter is de zee tussen Shetland (Hitland) en Noorwegen op ongeveer 60 graden Noorderbreedte waar de Noordzee overgaat in de Atlantische Oceaen.

³⁾ Baaij-ijs bestaat uit middelgrote ijsschotsen als in Arctische baaien wordt aangetroffen.

⁴⁾ West-ijs is drijfijis in de Poolzee, waarvan de grens in de nabijheid van Noord-Spitsbergen en van Jan Mayen ligt.

Bult(?) op tot de 8 dito, kregen den ... en lieten zij het onder een strook ijs drijven, vervolgens werkten zij wat zij konden om Noordwaarts te koomen tot den 12 dito; kregen doen harde wind uit den Noordoosten en konden zij met het kleine Marszeijl nevens een strook ijs 't gaande houden, zagen van tijd tot tijd veel scheepen; den 10 dito maakten zij het schip aan een schots vast, zagen elf scheepen en verschijde walvisschen, terwijl twee sloepen ter brandwagt⁵⁾ gedestineerd werden, dog gingen den 17 dito weder onder zeijl en kwaamen den 22 dito aan de ijsvelden, telden doen 70 scheepen; den 24 dito vingten een eenhoorn en daags daarna een walvisch; werkten wederom Noordwest- en Noordnoordwest ten Westen op tot den 30 dito en maakten doen aan de Zuidwestkant van een groot ijsveld 't schip vast, onder 't waaijen van een Noordoosten wind en Bramzeijlskoelte, dog geen walvisschen ziende wierd van de gevangen visch zeventien vaten zo spek als kreng⁶⁾ gevuld; des anderen daags hadden zij de wind Noord en Noordnoordwest en zagen veel walvisschen, dog resolveerden vermits daar een veld ijs daar een flard tusschen lag van onderen op en neer naar de scheepen kwam drijven om onder zeijl te gaan, gelijk ook nog vijf scheepen die bij of omtrent hun lagen insgelijks deden, en vermits het ijs met een ongewone snelheid sterk op hunlieders schip en dat van de andere scheepen aan kwam zetten wierden vier sloepen voor de boeg van hun schip geplaatst om vermits de wind verflauwde het schip met boegcheeren⁷⁾ uit het ijs te redden; vier van de scheepen die bij hun waaren gelukten het tusschen de Velden door te raken, dog hunlieders schip gelijk ook dat bij Claas Janssen Neij⁸⁾ van Hamburg gevoerd wierd, raakten beschoten tusschen de velden ijs, alzoo het flard tegens het veld langs 't welk zij voeren aanstoot(t)e; resolveerden doen het schip in een bogt van 't ijsveld te haalen, gelijk ook die van 't schip gevoerd bij com(mandeur) Neij insgelijks deden⁹⁾, dog het ijs perste agter en voor tegen den anderen aan zoodat zij met hun schip als in een com kwaamen te leggen; in de namiddag was de aanpersing minder, het ijs lag stil en hadde(n) nog een kom water bij de scheepen en wierden zoo van hunlieders schip als dat van Claas Janse Neij twee sloepen in brand-

⁵⁾ Brandwagt betekent: volledige paraatheid; sloepen op brandwacht waren volledig bemand en toegerust en lagen langs zij het schip.

⁶⁾ Kreng is spek doortrokken met vlees, dus minderwaardig voor traanproductie.

⁷⁾ Boegcheeren is boegseren, dat is het slepen van het schip met sloepen.

⁸⁾ Claas Janssen Neij, lotgenoot van Bezemer in de ondergang van de 'Schiedam', was in 1789 commandeur van de 'Juffrouw Maria'. De naam van de reder is P. Kramer te Hamburg, vermeld door Wanda Oesau "Hamburgs Grönlandfahrt auf Walfischfang und Robbensschlag", uitgever J.J. Augustin, Glückstadt-Hamburg, 1975, p. 312, onder jaartal 1789.

⁹⁾ Een ijsveld gaf enige bescherming aan een walvisschip tegen het drijfijz buiten het veld; de walvisvaarders verwelkomden een tweede schip, in casu de 'Juffrouw Maria' van Neij, in de inham om wederzijds hulp te verlenen.

wagt gesteld, zagen ook verscheijde walvisssen dog konden door de stilte¹⁰⁾ er niet aan komen; des avonds begon het ijs agter en voor tegens de scheepen hard aan te zetten zoodat dezelve al nader van 't ijs bezet raakten, waarom de commandeur resolveerde de fictaille op het dek van hun schip te laten zetten, hetgeen vervolgens verrigt wierd, alzoo het ijs bij continuatie den eenen tijd meerder dan den anderen tegens het schip aanperste en toekneep, dog bijzonderlijk in de namiddag van den 1 Julij was de persing zoo sterk dat hunlieder schip drie voet uit het vlot¹¹⁾ rees, hetgeen hun als geen uitkomst ziende deed resolveeren de fictaille als ook de kisten en kooien¹²⁾ op het ijs te zetten; des avonds om tien uur wierd het schip zoo geweldig gedrukt en geperst dat het wel vijf voet uit het vlot rees en bevonden doen voor 't eerst dat het schip lek was geworden hetgeen in een korten tijd zoo toenam dat men met geen twee pompen het schip konde lens¹³⁾ pompen, en terwijl zij ontrend een half uur daarmede bezig waren sprongen de balken uit het tusschendek, de geheele bakboordszijde wierd door de sterke persing van het ijs ingedrongen, waardoor zij genoodzaakt wierden met pompen uit te scheiden, haalden doen de zeijlen uit het schip, werkten de sloepen op het ijsveld en resolveerden doen om de groote en bezaansmast te kappen ten eijnde wanneer zij eenige scheepen kwamen op te doen zoveel mogelijck vond¹⁴⁾ uit hetzelfde te bergen, naar welke verrigtingen zij het schip verlieten en lijfsberging aan boord van het schip van Claas Janse Neij moesten zoeken, daar nauwelijks twee uren doorgebracht hebbende wierd hetzelfde schip door de persing van 't ijs meede aan stukken gekroijen¹⁵⁾ zoodat zij benevens het verdere scheepsvolk van 't voorsz(eide) schip van Claas Janse Neij op het ijs moesten vlugten, blijvende de persing continueel aanhouden zoodat zij de sloepen met fictaille het veld op moesten slepen en zig van de wrakken verwijderen in de hoop van hun leeven op 't een of ander schip te salveeren; maakte doen een tent op het ijs en haalden den 5 dito nog eenig brandhout van henlieder schip en waaren aldus genoodzaakt naar verscheide wisselvalligheden tot de 8 dito in die tent op het ijs verblyf te houden, wanneer zij in het oost en oost Noordooste ontdekte een sloot water en na zooveel doenlijk de sloepen gerepareerd¹⁶⁾ hebben, bragte

10) Windstilte.

11) Uit het vlot: uit het water.

12) Scheepsbedden en beddegoed.

13) Leeg.

14) Vond , vondst d.i. uit het schip te bergen.

15) Gekroijen is van het werkwoord kruien, d.i. het over elkaar schuiven van ijsschotsen.

16) De onderkant van de sloepen had veel te lijden van het slepen over het ijs, ze waren te zwaar om te dragen, en vandaar de reparatie.

die te water dog door de aansetting van het ijs moesten zij dezelve weder op het ijs haalen; bragten die des avonds andermaal te waater en verlieten doen hunnen tenten dog in dezelve nagt begon het ijs zodanig te malen dat zij de sloepen op een flard ijs moesten haalen.

Den 9de (juli) klaarden de lugt op, zijnde de wint West ten west Noor(d)westen wanneer zij een schip in 't Noord Noordwesten vernamen, wanneer door 't opregten van een ijsboom met een geus¹⁷⁾ op een heuvel geplaatst door hun geseynd wierd, hetgeen door dat schip met de geus van de groote top wierd beantwoord en quamen in de namiddag van den 10 dito naar geweldig gesukkeld en de sloepen onderscheide malen op en van het ijs gesliert te hebben over verscheide flarden van ijs in 't water daer het voorseyde schip in lag, wanneer zij in alles twee en negentig zielen sterk¹⁸⁾ aan boord van het schip dat te vooren van hun gezien was, hetwelke zij doen bevonden dat gevoerd werd bij Jan Simonsz Walig van Zaandam¹⁹⁾, vriendelijk geborgen wierden en vervolgens op differente plaatsen zijn aangekomen.²⁰⁾ Wijders verklaarden depositanten nog dan hunlieder voornoemde schip bij desselvs vertrek van Schiedam is geweest hegt en dicht, van al het noodige voorzien en in een zeer goeden en bequamen staat om de reis naar Groenland en terug te kunnen doen en dat zij zo voor als geduurende de voorsz(eide) gevaarlijke omstandigheeden in het ijs alles hebben aangewend wat tot behoud van 't zelve heeft kunnen dienen maar in het tegendeel dat geen schip ter wereld, al was zulks nagelnieuw, bestand geweest zoude kunnen hebben om de persing van het ijs te kunnen weerstaan en geen middelen in 't werk konden worden gesteld het totaal verlies van hetzelfde te verhoeden.

Protesteerende zij dep(osante(n)) dierhalven wel expresselijk dat het vergaan of verbrijzelen van hunlieder voorsz(eide) schip en daardoor het verliezen van hetzelfde tuygagie en gevangen vis geenzints veroorzaakt is door eenig gebrek aan of onbekwaamheid van 't zelve schip noch ook niet door versuijm, agteloosheid of onbekwaamheid van hun dep(osante(n)) maar alleen door te sterke aanperssing van 't zware ijs als voorsz(eid) is.

Gedraagende de depositanten zig aangaande de datums, hoogten en winden dier voorkomende aan het scheepsjournaal door den tweeden depositant als stuurman van de voorsz(eide) reyse gehouden, die ook verklaarde hetzelfde naar waarheid gehouden te hebben en

17) Een geus is een seinvlag of wimpel.

18) Dat zijn 47 koppen van de 'Schiedam' en 45 van de 'Juffrouw Maria'.

19) Dat moet Jan Symonsz Walig van reder Claas Taan uit Zaandam zijn geweest. Hij voer in 1772-1792 zeventien reizen voor deze rederij volgens Van Sante, p. 118.

20) Volgens het Groenlandse recht, dat door alle naties die de Arctische walvisvaart uitoefenden werd erkend, mocht elke commandeur, van de schipbreukelingen die hij aan boord nam, de helft overzetten op een ander walvisschip dat hij ontmoette. Zo werd de zorg voor schipbreukelingen met anderen gedeeld. De schipbreukelingen kwamen daardoor met verschillende walvisschepen aan in verschillende Europese havens.

bevonde voorts voor reedenen van wetenschap dat zij de gemelde reize persoonlijk hebben gedaan en het daarop voorgevallene gehoort, gezien en bygewoond, ondervonden of ook zelve verrigt respectie als in den text bereid en te vreedden zijnde dit hun geposeerde met solemneele ede te bevestigen.

Aldus gepasseerd ter presentie van Maarten Reynont en Pieter van Katwijk als getuigen.

Pieter Bezemer

Willem van Schie

En het merk van

Klaas van Schie

Flip Hoeijenbos

Abraham van der Zee

En het merk van

Abraham Romeijn

Harpert Voortman

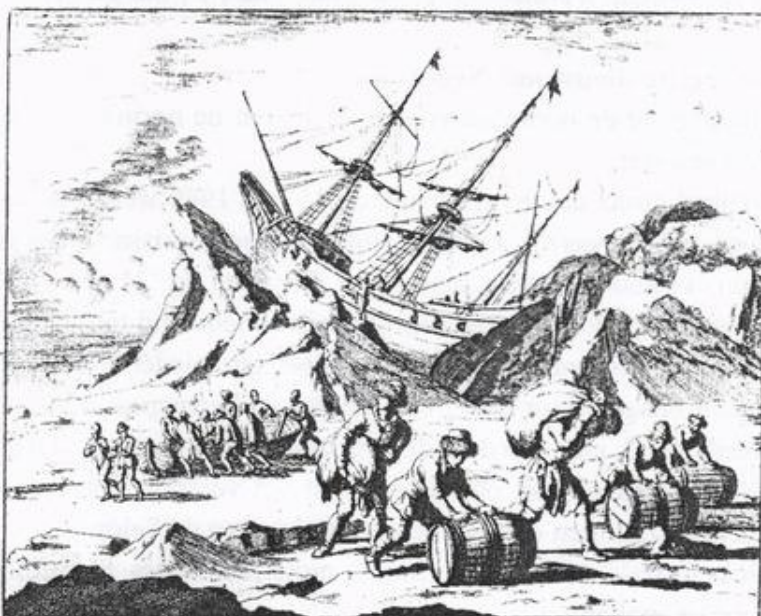
Cornelis van Onselen

Cornelis Romeijn

L. Visser

Jan Leenman

w.g. T. Penning (notaris).

Afbeelding behorend bij dezelfde serie van vier prenten over de overwintering op Nova Zembla (blz. 169). Van dezelfde Jan Luiken komen meerdere versies voor van dezelfde taferelen.

In een van onze komende nummers komen wij terug op het bewogen leven van Pieter Bezemer.